

УДК 378.09.011.3-051:159.98:37.014.3(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2024-1.19>

Віталій ОСІПОВ

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,

заступник директора з навчальної роботи,

Обласний коледж "Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка"

Полтавської обласної ради

shef_fizvosp@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5241-0827

**ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ КЛІНІЧНИХ ПСИХОЛОГІВ
У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Анотація. У статті розглядаються питання якісної професійної підготовки фахівців для сфери охорони психічного здоров'я, що є актуальною проблемою в умовах воєнного стану в Україні. **Мета статті** полягає у висвітленні змісту підготовки майбутніх фахівців із клінічної психології в умовах реформування галузі охорони здоров'я в Україні. **Методологія дослідження** ґрунтується на загально-теоретичному науковому обґрунтуванні проблеми. **Наукова новизна** полягає у тому, що, використовуючи метод аналізу інформаційних джерел, законодавчих документів, аналізу, синтезу, аналогій, абстрагування та узагальнення, викладачами кафедри педагогіки та психології Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А.С. Макаренка розроблено освітню програму «Практична психологія та психологічна реабілітація» для підготовки бакалавра з психології. Метою даної освітньої програми є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, які можуть виникати у професійній, дослідницькій та інноваційній діяльності психолога, зокрема через розуміння психіки та психологічного розвитку особистості, а також через застосування знань із психології для роботи в мультидисциплінарних командах фахівців із реабілітації та виконання психопрофілактичних, психодіагностичних і психокорекційних заходів для різних категорій населення. **Висновки.** Збільшення випадків психічних та поведінкових розладів, а також підвищення частоти психосоматичних захворювань тісно пов'язані з високим рівнем психологічного стресу, який є прямим наслідком масштабних трагедій, котрі масово переживає населення України під час війни. А це означає, що зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, що надають саме професійну психологічну допомогу, мають відповідну освіту, володіють відповідними фаховими знаннями та навичками. Розроблена освітня програма «Практична психологія та психологічна реабілітація» дасть змогу майбутнім психологам здійснювати кваліфіковану психологічну допомогу постраждалим, а також підготує їх до роботи у складі мультидисциплінарної команди.

Ключові слова: професійна підготовка, освітня програма, клінічний психолог, охорона здоров'я, реабілітація.

Vitalii OSYPOV

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor,

Deputy Director for Academic Affairs,

Regional College "Kremenchuk Anton Makarenko Humanitarian and Technological Academy"

of Poltava Regional Council

shef_fizvosp@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5241-0827

**CLINICAL PSYCHOLOGISTS TRAINING PROGRAM
IN THE CONTEXT OF HEALTH CARE REFORM**

Abstract. The article addresses issues of quality professional training for specialists in the field of mental health care, which is a pressing problem amid the martial law conditions in Ukraine. **The purpose** of the article is to highlight the content of the training for future specialists in clinical psychology in the context of health care reform in Ukraine. The research **methodology** is based on a general theoretical scientific rationale of the problem. **The scientific novelty** lies in the fact that, by utilizing the method of analysis of information sources, legislative documents, analysis, synthesis, analogies, abstraction, and generalization, the faculty of Pedagogy and Psychology at the Kremenchuk Anton Makarenko Humanitarian and Technological Academy has developed an educational program «Practical Psychology and Psychological Rehabilitation» for the training of bachelors in psychology. The purpose of this educational program is to prepare specialists capable of solving complex specialized tasks and practical problems that may arise in the professional, research, and innovation activities of a psychologist, particularly through understanding the psyche

and psychological development of the personality, as well as through the application of psychological knowledge for working in multidisciplinary rehabilitation teams and performing psychoprophylactic, psychodiagnostic, and psycho-correctional measures for various population groups. **Conclusions.** The increase in cases of mental and behavioral disorders, as well as the rising frequency of psychosomatic diseases, is closely linked to the high level of psychological stress, which is a direct consequence of the widespread tragedies experienced en masse by the population of Ukraine during the war. This means that there is a growing need for highly qualified specialists who provide professional psychological assistance, possess the relevant education, and have the appropriate professional knowledge and skills. The developed educational program "Practical Psychology and Psychological Rehabilitation" will enable future psychologists to provide qualified psychological assistance to those affected and will also prepare them to work as part of a multidisciplinary team.

Key words: professional training, educational program, clinical psychologist, health care, rehabilitation.

Постановка проблеми. Сучасний світ динамічно змінюється, що неминуче веде до трансформації і потреб суспільства, а особливо в масштабній та активній реабілітаційній допомозі, адже саме вона покликана забезпечити людині максимально можливе відновлення здоров'я та поліпшення якості життя. Серед ключових викликів, з якими стикається сучасне суспільство, – зростання числа осіб, що страждають на психічні, невротичні, психосоматичні розлади та потребують саме психологічної реабілітаційної допомоги через свою соціальну, професійну, побутову невлаштованість і безперспективність. Їх кількість постійно збільшується за рахунок величезної кількості переміщених осіб, біженців, учасників бойових дій та збройних конфліктів [1]. А це означає, що зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, що надають саме професійну психологічну допомогу, мають відповідну освіту, володіють відповідними фаховими знаннями та навичками. До таких фахівців відносяться клінічні психологи. У рамках світової практики професія клінічного психолога вже давно утвердилась як важливий складник системи охорони здоров'я. В Україні ж цей напрям лише розпочинає свій шлях до визнання та розвитку [9], оскільки в українській системі охорони здоров'я, зокрема психічного здоров'я, відбуваються кардинальні зміни в напрямі інтеграції до світової спільноти, що закладено в Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 р., затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р. [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної проблеми. У незалежній Україні кваліфікацію психолога отримують випускники педагогічних закладів вищої освіти і в подальшому здійснюють свою професійну діяльність, працюючи переважно в закладах освіти, таких як школи, дошкільні установи та

позашкільні організації, не маючи при цьому прямого зв'язку з психіатричною допомогою населенню, і продовжують цю роботу й надалі. Згідно з Наказом Міністерства соціальної політики України № 518 від 29 березня 2017 р. «Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» [7], основним завданням та обов'язком практичного психолога є професійна діяльність, спрямована на надання спеціалізованих послуг із підтримки здорового психічного, фізичного та соціального розвитку дітей, підлітків та молоді в контексті їх виховання та освіти. До того моменту, поки країну не зачіпали воєнні дії, ця професійна сфера залишалася малопомітною.

Сьогодні в умовах війни, що триває в Україні, та її впливу на психічне здоров'я різних верств населення (військовослужбовці, переселенці, діти, люди з вадами психічного здоров'я) важливість та ефективність професійної підготовки фахівців саме для сфери охорони психічного здоров'я у нашій країні зростають. Але, за словами професора, д.мед.н. І. Я. Пінчук [2], експертного спеціаліста МОЗ із психіатрії, зараз в країні панує хаос із «психологічним забезпеченням», існує істотна потреба в компетентних та відповідальних спеціалістах, а «існуючий досвід упровадження спеціальності «лікар-психолог» слід визнати неопозитивним». А вирішення цих питань автор бачить в об'єднанні спеціальностей «Психологія» і «Медична психологія» в одну спеціальність «Психологія» на рівні бакалавра та магістра з упровадженням спеціалізації «Клінічна психологія».

Відповідно до Страсбурзької декларації [10], міжнародна спільнота узгодила тлумачення професії психотерапевта ще в 1990 р. Неважливо, яку психологічну освіту отримала людина, – гуманітарну чи медичну, ключовим є наявність відповідних знань у сфері психології та психіатрії, а також здобуття необхід-

них практичних навичок і кваліфікації, що дає змогу здійснювати професійну діяльність психотерапевта. Але пострадянська система, яка залишилася нам у спадок, досі конфліктує з міжнародними стандартами, а ми залишаємося заручниками її культурних та законодавчих засад. Останні базуються на матеріалістичній філософії, тобто психотерапія – це винятково розділ медицини, а будь-яке нематеріалістичне розуміння світу вважається вигадкою [3].

На початку XXI ст. було прийнято рішення про впровадження нової спеціальності в Україні – «Медична психологія» з кваліфікацією «Лікар-психолог» [12]. Даний спеціаліст отримує освіту в медичному університеті протягом шести років навчання за напрямом «Охорона здоров'я» та є лікарем по суті. Такі фахівці мають компетенцію призначати медикаментозне лікування та часто співпрацюють з іншими лікарями, особливо у випадках, коли фізичні симптоми мають психосоматичне походження. Вони здатні лікувати низку клінічних розладів, включаючи гострі панічні атаки, депресивний розлад, а також інсомнію, спричинену стресом і втомою. Проте, стикаючись із психологічними травмами, як-от горе через втрату близької людини або розлучення, лікар-психолог може виявитися не настільки ефективним, оскільки їхня підготовка не завжди включає методики роботи з такими станами. Це пов'язано з тим, що основна їхня кваліфікація зосереджена на діагностиці та лікуванні в рамках медичної сфери [3].

Це стало поштовхом до офіційного запровадження у сфері охорони здоров'я нових посад професіоналів із вищою немедичною освітою «Клінічний психолог» та «Психотерапевт» із метою забезпечення ефективності надання мультидисциплінарної паліативної та реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я (Наказ МОЗ від 30.09.2022 № 1782) [5]. Наказом визначено також освітні вимоги до осіб, які можуть займати зазначені посади, а саме: «До роботи на посаді «клінічний психолог» допускаються особи, які здобули вищу освіту другого (магістерського) рівня за спеціальністю «Психологія», із умовою пройти спеціалізацію за фахом «Клінічна психологія»; «До роботи на посаді «Психотерапевт» допускаються особи, які здобули вищу освіту другого (магістерського) рівня за спеціальністю «Психологія»

та пройшли спеціалізацію за фахом «Клінічна психологія» з наступною спеціалізацією за фахом «Психотерапія» [11].

Метою дослідження є висвітлення змісту підготовки майбутніх фахівців із клінічної психології в умовах реформування галузі охорони здоров'я в Україні.

Відповідно до мети, було визначено **такі завдання дослідження**: проаналізувати стан досліджуваної проблеми; вивчити особливості професійної діяльності клінічних психологів у галузі охорони здоров'я; установити основні результати навчання та зміст загальних і спеціальних фахових компетентностей клінічних психологів згідно з кваліфікаційними вимогами, затвердженими Наказом МОЗ № 138 від 25.01.2023.

Виклад основного матеріалу. Клінічний психолог являє собою висококваліфікованого професіонала в галузі психології, основна сфера професійних інтересів якого зосереджена на аналізі, оцінці, діагностиці, лікуванні та профілактиці психічних розладів, емоційних дисфункцій та поведінкових проблем. Ці фахівці можуть спеціалізуватися як на теоретичних дослідженнях, так і на клінічній практиці, причому остання демонструє значний потенціал для їхнього професійного розвитку. Практика клінічного психолога охоплює роботу з трьома основними групами клієнтів:

1. Особи із соматичними розладами, що страждають на різні тілесні захворювання. Роль клінічного психолога у цьому контексті полягає у виявленні психологічних бар'єрів та наданні ефективної психологічної підтримки з метою оптимізації емоційного благополуччя клієнта. Окрім цього, він займається психологічною підготовкою клієнтів до медичних утручань, що можуть включати хірургічні операції та різні лікувальні й реабілітаційні процедури.

2. Особи, що мають психічні розлади. У цьому разі клінічних психологів активно залучають до роботи у психіатричних установах, де вони здійснюють діагностику та проведення психотерапевтичних сесій, спрямованих на поліпшення психічного здоров'я хворих.

3. Здорові особи, які зіткнулися з особистісними чи соціальними викликами. У цьому контексті клінічний психолог розширює свою діяльність за межами медичної практики, надаючи приватні консультативні послуги для

осіб, які потребують професійної підтримки в розв'язанні життєвих проблем або психологічному розвитку.

Робота клінічного психолога в системі охорони психічного здоров'я включає широкий спектр спеціалізованих послуг, що охоплюють надання першої психологічної допомоги, утручання в кризових ситуаціях, запобігання розвитку посттравматичного стресового розладу, а також супровід осіб, які переживають стани глибокого смутку та втрати [1].

Важливою характеристикою професійної діяльності клінічних психологів є їх інтеграція у мультидисциплінарні команди медичних установ, що підкреслює їхню фундаментальну роль у формуванні та реалізації інтегрованих підходів до діагностики, лікування та реабілітації, що сприяє глибшому розумінню психологічних аспектів здоров'я пацієнтів та їх повноцінному відновленню.

Військова агресія, розпочата росією проти України, призвела до значних медико-демографічних наслідків, що вимагають негайного та ефективного реагування. Відповідно до даних МОЗ України, війна спричинила масштабну потребу в психологічній підтримці населення, близько 15 млн громадян нашої держави потребують професійної допомоги у цій сфері, із них близько 3–4 млн осіб мають потребу в медикamentозному лікуванні [1].

Очікується, що після війни кожний п'ятий українець матиме проблеми з психічним здоров'ям. Така ситуація вказує на значне зростання потреби в кваліфікованих фахівцях галузі клінічної психології та реабілітації, яких на ринку праці бракувало ще в довоєнний час. Це, своєю чергою, підкреслює необхідність реформування та оптимізації освітніх програм підготовки таких спеціалістів.

Згідно зі стандартами вищої освіти, освітня програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти [6].

Ураховуючи вище сказане та з метою необхідності вдосконалення психологічної реабілітаційної допомоги в державі приведення її у відповідність з міжнародною моделлю стало поштовхом для кафедри педагогіки та психології педагогічного факультету Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А. С. Макаренка розробити освітню програму «Практична психологія та психологічна реабілітація» підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», що відповідає сучасним викликам у сфері охорони психологічного здоров'я людини.

Метою освітньої програми є формування у здобувачів вищої освіти загальних і спеціальних фахових компетентностей зі спеціальності 053 «Психологія» для розв'язання складних спеціалізованих завдань та практичних проблем, які можуть виникати у професійній, дослідницькій та інноваційній діяльності, зокрема через розуміння психіки та психологічного розвитку особистості, а також через застосування психологічних знань для роботи в мультидисциплінарних командах фахівців із реабілітації та виконання психопрофілактичних, психодіагностичних і психокорекційних заходів для різних категорій населення.

Важливим складником освітньої програми є перелік обов'язкових компетентностей, які мають здобути майбутні психологи під час навчання за спеціальністю 053 «Психологія». Згідно зі стандартами вищої освіти, компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, яка визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [6].

Виділяють інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності (табл. 1). Під час розроблення освітньої програми було враховано Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем, галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія», затверджений і введений у дію Наказом МОН України від 24.04.2019 № 565 [8].

У рамках сучасної освітньої практики значну роль відіграють оцінка та моніторинг ефективності освітнього процесу. Для уніфікації

Таблиця 1

Перелік компетентностей здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 053 «Психологія» за освітньою програмою «Практична психологія та психологічна реабілітація»

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.
Загальні компетентності	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання та розуміння предметної сфери та розуміння професійної діяльності. ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК4. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями. ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії, ЗК9. Здатність працювати в команді. ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної сфери, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 12. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами в різних комунікативних ситуаціях.
Спеціальні (фахові) компетентності	СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології. СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ. СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків. СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій. СК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження. СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації. СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту. СК10. Здатність до розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби, знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології. СК11. Здатність до розуміння закономірностей функціонування основних фізіологічних систем і психічних функцій людини у нормі та патології під впливом епідемічних, військових, економічних зовнішніх ризиків на психічне здоров'я. СК12. Здатність урахувати інтегративний підхід у професійній діяльності (зв'язок психології із суміжними сферами знання: психіатрією, психопатологією, патопсихологією, психофізіологією, нейрофізіологією, нейропсихологією, психосоматикою, наркологією, дефектологією, корекційною педагогікою, психотерапією). СК13. Здатність відповідально та свідомо провадити безпечну практичну діяльність (психодіагностичну, психогігієнічну, консультативну, тренінгову, психокорекційну, психологічний супровід) із використанням науково обґрунтованих методів і технік. СК14. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно– та мультидисциплінарних командах, працювати в умовах обмеженого часу та ресурсів, а також мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей. СК15. Здатність дотримуватися норм професійної етики. СК16. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку. СК17. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

цього процесу була впроваджена концепція «програмних результатів навчання».

Згідно зі стандартами вищої освіти, програмні результати навчання (ПРН) – це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі

навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити й виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [6]. На підставі узагальнення **програмних результатів навчання**

нами було визначено такі групи професійних компетентностей у змісті освітньої програми «Практична психологія та психологічна реабілітація»:

1. Загальнокультурні: спілкуватися усно та письмово державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами); формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника; взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності; демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності; знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

2. Дослідницько-аналітичні: здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т. ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань; аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання; розуміти закономірності й особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань; обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел; рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки; пропонувати власні способи вирішення психологічних завдань і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

3. Технологічні: формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження; презентувати результати власних досліджень усно/письмово для фахівців і нефахівців; складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних

дій; складати та реалізовувати програму психо-профілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо відповідно до вимог замовника; робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій; розробляти просвітницькі матеріали та впроваджувати їх, отримувати зворотний зв'язок, оцінювати якість.

4. Інструментальні: вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді; вибирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги; застосовувати методи й інструменти для визначення та діагностики психічної норми і патології, трактувати інформацію про наявні у індивіда порушення, у тому числі за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ); розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, консультування, психологічний супровід тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

5. Організаційні: ефективно виконувати різні ролі в команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості; відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку; уживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії; безпечно та ефективно провадити професійну діяльність із забезпеченням шанобливого ставлення до клієнта, його безпеки/захисту, комфорту і приватності.

Вимоги до клінічної практики підготовки психологів. Для набуття фахових компетентностей клінічного психолога освітньою програмою було передбачено п'ять видів практики в обсязі 27 кредитів ЕКТС: навчальна практика (вступ до спеціальності) – 3 кредити; навчальна практика (психолого-діагностична) – 6 кредитів; виробнича практика (консультативно-психокорекційна) – 6 кредитів; виробнича практика (реабілітаційна) – 6 кредитів; виробнича практика

(переддипломна) – 6 кредитів. Проходження кожної клінічної практики в повному обсязі є обов'язковим. Рекомендовані клінічні практики проводяться на клінічних базах із залученням профільних фахівців за напрямками «клінічна психологія», «психотерапія». Обов'язковою умовою є наявність у штаті бази практики клінічних психологів, нейропсихологів, психотерапевтів, які виконують функції клінічного керівника практики та трудових угод із ними.

Атестація випускників освітньої програми «Практична психологія та психологічна реабілітація» здійснюється у формі публічного захисту (демонстрації) кваліфікаційної роботи та практично орієнтованого атестаційного екзамену. Кваліфікаційна робота повинна передбачати розв'язання складного спеціалізованого завдання чи практичної проблеми у сфері клінічної психології, що передбачає застосування основних психологічних теорій та методів і характеризується комплексністю і невизначеністю умов. У кваліфікаційній роботі не може бути академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації.

Практично орієнтований іспит оцінює відповідність компетентності випускника вимогам, визначеним освітньою програмою, і проводиться екзаменаційною комісією з подальшою видачею диплома встановленого зразка про присудження освітнього ступеня бакалавра.

Висновки. У результаті повномасштабної війни в Україні, яку розв'язала російська федерація, важливість ролі психологічної підтримки в рамках лікувально-діагностичного процесу значно зростає. Підвищений рівень психічних

та поведінкових розладів, а також поширення психосоматичних захворювань корелюють з інтенсивним психологічним навантаженням, яке є наслідком масових трагедій, зокрема значних утрат серед населення, руйнувань житла та необхідності вимушеного переселення, що спільно створює потребу в комплексному психологічному супроводі осіб, постраждалих від війни.

Із метою забезпечення ефективності надання мультидисциплінарної паліативної та реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я Наказом МОЗ України від 30.09.2022 № 1782 «Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 28 жовтня 2002 року № 385» до переліку посад професіоналів із вищою немедичною освітою включено посади «клінічний психолог» та «психотерапевт». Наказом визначено вимоги до спеціальності та спеціалізації цих фахівців.

Усе це стало поштовхом для кафедри педагогіки та психології Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А.С. Макаренка розробити освітню програму «Практична психологія та психологічна реабілітація» підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», що відповідає сучасним викликам у сфері охорони психологічного здоров'я людини.

Перспективу подальшої роботи вбачаємо в розробленні методичного забезпечення освітньої програми «Практична психологія та психологічна реабілітація» та впровадження її в освітній процес підготовки майбутніх психологів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи / за ред. Л. Царенко. Київ : Organization for Security and Cooperation in Europe (ОБСЕ), 2018. Т. 2. 240 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430829> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Пінчук І. Психологічне забезпечення населення України: чи зможемо визнати наш досвід неопозитивним? *Українформ – актуальні новини України та світу*. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2539743-psihologicne-zabezpecenna-naselenna-ukraini-ci-zmozemo-viznati-nas-dosvid-nepozitivnim.html> (дата звернення: 21.03.2024).
3. Полудьонний І. Чим відрізняються психолог, психотерапевт, психіатр і чому це важливо? *Психотерапевт онлайн. Консультації з психологом онлайн на Treatfield*. 2018. URL: <https://www.treatfield.com/field/psycholog-vs-psychotherapist> (дата звернення: 21.03.2024).
4. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 27.12.2017 № 1018-р. Київ, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2024).
5. Про внесення змін до Переліку посад професіоналів із вищою немедичною освітою. Наказ МОЗ України від 30.09.2022 № 1782. Київ, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1303-22#Text> (дата звернення: 21.03.2024).

6. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти. Наказ МОН України від 01.06.2016 № 600. Київ, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> (дата звернення: 21.03.2024).

7. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Наказ Мінсоцполітики України від 29.03.2017 № 518. Київ, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 21.03.2024).

8. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/053-Psykholohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).

9. Сарвір І., Авраменко А. Післядипломна підготовка за спеціальністю «Клінічна психологія» як складова реалізації Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2023. № 8(2). URL: <https://doi.org/10.26766/pmgrp.v8i2.430> (дата звернення: 21.03.2024).

10. Страсбурзька декларація з психотерапії (прийнята Європейською асоціацією психотерапії 21 жовтня 1990 р) / Українська спілка психотерапевтів. URL: <https://usp.community/documentation/39-strasburzka-deklaratsiia-z-psykhoterapii> (дата звернення: 21.03.2024).

11. Устінов О.В. У лікарнях України введено посади клінічного психолога та психотерапевта. *Український медичний часопис*. 2022. URL: <https://umj.com.ua/uk/novyna-235214-u-likarnyah-ukrayini-vvedeno-posadi-klinichnogo-psyhologa-ta-psyhoterapevta> (дата звернення: 21.03.2024).

12. Хрол Н.В., Потапенко М.Т. Історія становлення медичної психології України. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. 2021. № 16. С. 73–79. URL: <https://doi.org/10.26565/2312-5675-2021-16-09> (дата звернення: 21.03.2024).

REFERENCES:

1. Tsarenko, L. (Ed.) (2018). *Osnovy rehabilitatsiinoi psykholohii: Podolannia naslidkiv kryzy* (Т. 2). [Basics of rehabilitation psychology: overcoming the consequences of the crisis]. Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430829> [in Ukrainian].

2. Pinchuk, I. (2018). Psykholohichne zabezpechennia naseleння Ukrainy: Chy zmozhemo vyznaty nash dosvid nepozytyvnym?[Psychological support of the population of Ukraine: can we recognize our experience as not positive?]. *Ukrinform – aktualni novyny Ukrainy ta svitu*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2539743-psyhologicne-zabezpechen-na-naseleння-ukraini-ci-zmozemo-viznati-nas-dosvid-nepozitivnim.html> [in Ukrainian].

3. Poludonnyi, I. (2018). Chym vidrizniaiutsia psykholoh, psykhoterapevt, psykhiatr i chomu tse vazhlyvo?[What is the difference between a psychologist, a psychotherapist, and a psychiatrist and why is it important?]. *Psykhoterapevt onlain. Konsultatsii z psykholohom onlain na Treatfield*. Retrieved from: <https://www.treatfield.com/field/psycholog-vs-psychotherapist> [in Ukrainian].

4. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku okhorony psykhichnoho zdorovia v Ukraini na period do 2030 roku, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1018-r (2017) (Ukraine) [On the approval of the Concept of development of mental health care in Ukraine for the period until 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Concept dated 12/27/2017 No. 1018 Kyiv, 2017]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-p#Text> [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do Pereliku posad profesionaliv z vyshchoiu nemedychnoiu osvitoiu, Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 1782 (2022) (Ukraine) [On making changes to the List of positions of professionals with higher non-medical education. Order of the Ministry of Health of Ukraine dated September 30, 2022 No. 1782. Kyiv, 2022]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1303-22#Text> [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia ta vvedennia v diiu Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity, Nakaz № 600 (2020) (Ukraine) [On the approval and implementation of Methodological recommendations for the development of higher education standards. Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated June 1, 2016 No. 600. Kyiv, 2016]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Vypusku 80 «Sotsialni posluhy» Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv, Nakaz № 518 (2017) (Ukraine) [On the approval of Issue 80 "Social services" of the Handbook of qualification characteristics of workers' professions. Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated March 29, 2017 No. 518. Kyiv, 2017]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> [in Ukrainian].

8. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2019). *Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 053 «Psykhologhiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity*. vydannia ofitsiine [Standard of higher education of Ukraine in the field of knowledge 05 "Social and behavioral sciences" specialty 053 "Psychology" for the first (bachelor's) level of higher education / Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2019]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/053-Psykholohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> [in Ukrainian].

9. Sarvir, I., & Avramenko, A. (2023). Pisladyplomna pidhotovka za spetsialnistiu «Klinichna psykholohiia» yak skladova realizatsii Natsionalnoi prohramy psykhichnoho zdorovia ta psykhosotsialnoi pidtrymky [Postgraduate training in the specialty "Clinical psychology" as a component of the implementation of the National program of mental health and psychosocial support]. *Psykhosomatychna medytsyna ta zahalna praktyka*, 8(2). Retrieved from: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/430> [in Ukrainian].
10. Strasburzka deklaratsiia z psykhoterapii (pryiniata yevropeiskoiu asotsiatsiieiu psykhoterapii 21 zhovtnia 1990 r.). [Strasbourg Declaration on Psychotherapy (adopted by the European Psychotherapy Association on October 21, 1990)]. (b. d.). *Ukrainska spilka psykhoterapevtiv*. <https://usp.community/documentation/39-strasburzka-deklaratsiia-z-psykhoterapii> [in Ukrainian].
11. Ustinov, O. (2022). U likarniakh Ukrainy vvedeno posady klinichnogo psykholoha ta psykhoterapevta [Clinical psychologist and psychotherapist positions have been introduced in Ukrainian hospitals]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys*. [in Ukrainian].
12. Khrol, N.V., & Potapenko, M.T. (2021). Istoriiia stanovlennia medychnoi psykholohii Ukrainy [History of formation of medical psychology of Ukraine]. *Psykhiatriia, nevrolohiia ta medychna psykholohiia – Psychiatry Neurology and Medical Psychology*, (16), 73–79. <https://doi.org/10.26565/2312-5675-2021-16-09> [in Ukrainian].